

ТЕМА 4. ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТЕМПЕРАМЕНТУ (ТЕСТ-ОПИТУВАЛЬНИК В. М. РУСАЛОВА)

Проведення тестування. Обрахунки та інтерпретація результатів.

Самостійна робота

Провести тестування іншої людини. Результати та їх інтерпретацію подати у вигляді звіту.

ОПИТУВАЛЬНИК СТРУКТУРИ ТЕМПЕРАМЕНТУ В.М.РУСАЛОВА

Запропонована російським психологом В.Русаловим *спеціальна теорія індивідуальності* базується на гіпотезі щодо особливого статусу темпераменту у структурі індивідуальності. У якості механізму формування темпераменту розглядається дії загальної конституції (її біохімічний, анатомо-морфологічний і нейрофізіологічний рівні), завдяки чому відбувається «системне узагальнення» біологічних характеристик, причетних до реалізації всіх видів діяльності, незалежно від конкретних мотивів, цілей і способів поведінки. Відповідно виділено 3 етапи формування темпераменту. Перший етап характеризується сполученням предметного «змісту» і «формальних» особливостей індивідуальної поведінки і відповідає раннім стадіям онтогенезу, на яких вирішальну роль у поведінці відіграють вроджені програми. Другий етап пов'язаний із набуттям нових мотивів, планів, схем і способів поведінки, відбувається часткове «розведення» змістовних і формальних компонентів поведінки, оскільки темперамент, як сукупність формальних аспектів поведінки, ще нестійкий і визначається значною мірою темпами біологічного дозрівання організму. Третій етап характеризується чітким відмежуванням «змісту» поведінки від «формальних» особливостей, коли завершується узагальнення і стабілізація формальної підструктури індивідуальності.

Реалізується темперамент людини у двох аспектах – предметному (об'єктивно-орієнтованому) і соціальному, комунікативному (суб'єкт-орієнтованому). Розвиваючи уявлення В.Д. Небілицина щодо трьох провідних компонентів у структурі темпераменту – інтенсивності, темпу і варіативності, а також розглядаючи емоційність через призму теорії функціональних систем П.Анохіна, автор виділяє 4 темпераментальних блоки – ергічність (від грец. Ergos - праця), темп, пластичність і емоційність.

Інструкція: „Ця методика призначена для виявлення звичного способу поведінки людини. Читаючи твердження, слід оцінювати, наскільки точно воно описує типові для тебе уподобання, дії, вчинки. Варіантів відповіді лише два: „так” і „ні”. Краще працювати швидко і давати першу-ліпшу відповідь, адже „гарних” або „поганих” відповідей тут бути не може.”

1. Ти рухлива людина.
2. Ти завжди можеш відразу, не роздумуючи, включитися в розмову, яка тебе зацікавила.
3. Тобі більше подобається бути на самоті, ніж у великій компанії.
4. Ти постійно відчуваєш жагу нових знань.
5. Твоє мовлення зазвичай повільне і неквапливе.
6. Ти вразлива людина.
7. Ти часто не можеш заснути через те, що посварився з друзями.
8. У вільний час тобі хочеться зайнятися якою-небудь справою.
9. У розмовах з іншими ти часто говориш, як слід не подумавши.
10. Тебе дратує швидке мовлення співрозмовника.
11. Ти почувався би нещасливим, якби надовго був позбавлений можливості спілкуватися з людьми.
12. Тобі траплялося запізнюватися на побачення чи навчання (роботу).
13. Тобі подобається швидко бігати.
14. Ти сильно переживаєш через розлад у роботі.
15. Тобі легко виконувати роботу, яка потребує тривалої уваги та значної зосередженості.
16. Тобі важко швидко розмовляти.
17. Ти часто відчуваєш занепокоєння, якщо не виконав, як слід, якусь роботу.
18. Твої думки під час розмови легко перескакують з однієї теми на іншу.
19. Тобі подобаються ігри, які вимагають вправності та значної швидкості.
20. Тобі легко віднайти інші варіанти вирішенні відомого завдання.
21. Якщо тебе неправильно зрозуміли під час розмови, ти відчуваєш занепокоєння.
22. Ти охоче виконуєш складну, відповідальну роботу.
23. Ти іноді говориш про речі, на яких не розумієшся.
24. Тобі легко розуміти чиєсь швидке мовлення.
25. Ти з легкістю робиш одночасно багато справ.
26. У тебе були конфлікти з друзями через те, що ти говорив їм щось, не обміркувавши.
27. Ти надаєш перевагу простій, звичній роботі, яка не потребує багато зусиль.
28. Ти легко засмучуєшся, коли несподівано виявляєш незначні помилки у своїй роботі.
29. Тобі подобається сидяча робота.
30. Тобі легко спілкуватися, причому із досить різними людьми.
31. Зазвичай ти спершу все обміркуєш, зважуєш усі „за” і „проти” перед тим, як висловити свою думку.
32. Усі твої звички гарні та бажані.
33. Коли ти працюєш, твої руки рухаються швидко.
34. У товаристві малознайомих людей ти мовчиш і не контактуєш.

35. Ти легко переходиш від одного способу вирішення задачі до іншого.
36. Іноді ти перебільшуєш у власній уяві погане ставлення до тебе близьких людей.
37. Ти говірка людина.
38. Тобі легко виконувати роботу, яка вимагає миттєвої реакції.
39. Ти зазвичай говориш вільно, без запинок.
40. Тебе турбує, що ти не зможеш виконати якість доручення.
41. Ти ображаєшся, коли близькі люди вказують на твої особисті вади.
42. Ти відчуваєш потяг до напруженої діяльності, сильне бажання здобувати на заняттях нові знання.
43. Ти вважаєш свої рухи повільними і неквапливими.
44. У тебе бувають думки, які ти хотів би приховати від інших.
45. Ти можеш без тривалих міркувань задати іншій людині делікатне запитання.
46. Тобі подобаються швидкі рухи.
47. Тобі легко генерувати нові ідеї.
48. Перед відповідальною розмовою у тебе виникає неспокій, тривога.
49. Ти швидко виконуєш те, що тобі доручають.
50. Тобі подобається братися за велику справу самостійно.
51. У тебе багата міміка.
52. Ти завжди дотримуєшся даної комусь обіцянки, незалежно від того, зручно це тобі чи ні.
53. Ти ображаєшся через те, що люди, які тебе оточують, поводитися із тобою гірше, ніж могли б.
54. Ти віддаєш перевагу виконувати одночасно лише одну операцію.
55. Тобі подобаються швидкі ігри.
56. У твоєму мовленні багато тривалих пауз.
57. Тобі легко внести пожвавлення до компанії.
58. Ти відчуваєш у собі надлишок сил і бажання зайнятися якою-небудь важкою справою.
59. Тобі важко переключати увагу з однієї справи на іншу.
60. Буває так, що у тебе надовго псується настрій через те, що зірвано заплановану справу.
61. Тобі часто не спиться через те, що справи на роботі йдуть не як годиться.
62. Ти любиш перебувати у великій компанії.
63. Ти переживаєш, коли з'ясовуєш відносини із друзями.
64. Ти відчуваєш потребу у роботі, яка вимагає повної віддачі сил.
65. Ти часто обурюєшся, втрачаєш самовладання..
66. Тобі під силу вирішувати багато справ одночасно.
67. Ти почуваєшся вільно у великій компанії.
68. Ти часто висловлюєш своє перше враження, належно все не обдумавши.
69. Тобі заважає почуття невпевненості в процесі виконання якоїсь справи.
70. Ти працюєш повільно.
71. Тобі легко переходити від однієї роботи до іншої.
72. Ти швидко читаєш волос.
73. Іноді ти пліткуєш.
74. У колі друзів ти мовчазний.
75. Ти потребуєш людей, котрі би тебе підбадьорили і розрадили.
76. Ти охоче виконуєш одночасно багато всіляких доручень.
77. Ти охоче виконуєш роботу у швидкому темпі.
78. У вільний час тобі кортить спілкуватися.
79. У тебе буває безсоння, якщо не все гаразд із навчанням (роботою).
80. Під час сварки у тебе тремтять руки.
81. Перш ніж висловити свою думку, ти довго подумки готуєшся.
82. Серед твоїх знайомих є люди, які тобі не подобаються.
83. Ти віддаєш перевагу займатися легкою роботою.
84. Під час розмови ти легко ображаєшся через дрібниці.
85. У компанії ти зазвичай першим вирішуєш почати розмову.
86. Ти відчуваєш бажання більше бути серед людей.
87. Ти схильний спочатку все обміркувати, а потім сказати.
88. Ти часто переживаєш з приводу навчання (роботи).
89. Ти завжди платив би за проїзд у транспорті, навіть якби це ніхто не перевіряв.
90. У компаніях і на вечірках ти тримаєшся відокремлено.
91. Ти схильний перебільшувати невдачі, які трапляються в навчанні (роботі).
92. Тобі подобається говорити швидко.
93. Тобі легко втриматися, щоби не промовити вголос раптові думки.
94. Ти віддаєш перевагу повільній роботі.
95. Ти сильно переживаєш через найменші перешкоди в роботі.
96. Тобі подобається розмовляти з людьми спокійно і повільно.
97. Ти часто непокоїшся через власні помилки.
98. Ти здатен виконувати тривалу, трудомістку роботу.
99. Ти можеш, не довго думаючи, звернутися з проханням до незнайомої людини.

100. Ти часто відчуваєш непевненість у собі.
101. Тобі легко братися за нову, незнайому роботу.
102. Ти втомлюєшся, коли доводиться довго говорити.
103. Тобі подобається працювати без особливої напруги.
104. Тобі подобається різноманітна робота, що вимагає постійного переключення уваги з однієї справи на іншу.
105. Ти любиш подовгу бувати на самоті.

Обробка результатів

Мета обробки результатів — обчислення ряду показників властивостей темпераменту: ергічності, соціальної ергічності, пластичності, соціальної пластичності, темпу, емоційності, соціальної емоційності і контролю з питань на соціальну бажаність. Величини показників підраховуються за кількістю збігів з відповідями "Так" чи "Ні", які подано в ключі.

Ключ

Ергічність (*Er*): відповіді "Так" на запитання № 4, 6, 15, 22, 42, 50, 58, 64, 98; відповіді "Ні" на запитання № 27, 83, 103.

Соціальна ергічність (*SEr*): відповіді "Так" на запитання № 11, 30, 57, 62, 67, 78, 86; відповіді "Ні" на запитання № 3, 34, 74, 90, 105.

Пластичність (*L*): відповіді "Так" на запитання № 20, 25, 35, 38, 47, 66, 71, 76, 101; відповіді "Ні" на запитання № 54, 59.

Соціальна пластичність (*SL*): відповіді "Так" на запитання № 2, 9, 18, 26, 45, 68, 85, 99; відповіді "Ні" на запитання № 31, 81, 87, 93.

Темп (*T*): відповіді "Так" на запитання № 1, 13, 19, 33, 46, 49, 55, 77; відповіді "Ні" на запитання № 29, 43, 70, 94.

Соціальний темп (*CT*): відповіді "Так" на запитання № 24, 37, 39, 51, 72, 92; відповіді "Ні" на запитання № 5, 10, 16, 56, 96, 102.

Емоційність (*Em*): відповіді "Так" на запитання № 14, 17, 28, 40, 60, 61, 79, 88, 91, 95, 97.

Соціальна емоційність (*SEM*): відповіді "Так" на запитання № 6, 7, 21, 36, 41, 48, 53, 63, 75, 80, 84, 100.

Контрольні запитання на соціальну бажаність (*K*): відповіді "Так" на запитання № 32, 52, 89; відповіді "Ні" на запитання № 12, 23, 44, 65, 73, 82.

Аналіз результатів

Відповіді на даний тест-опитувальник надають можливість характеризувати темперамент як систему формальних змін у поведінці, які відображають 4-блокову структуру функціональної системи людини:

- блок аферентного синтезу, якому відповідає ергічність;
- блок програмування, який представлено пластичністю;
- блок виконань, якому відповідає темп;
- блок зворотного зв'язку, якому відповідає емоційна чутливість.

У кожній шкалі темпераменту виділено дві підшкали: предметно-орієнтована та суб'єкт-орієнтована (комунікативна). Вони відображають дві сфери взаємозв'язку людини і навколишнього середовища: предметний світ і суспільство, тобто діяльність і спілкування.

Показник *Er* — предметна ергічність. Характеризує рівень потреби людини в освоєнні предметного світу, жагу діяльності, прагнення до розумової та фізичної праці, ступінь залучення до трудової діяльності. *Високі значення*: людина високоактивна, працездатна, сповнена енергії, надає перевагу діяльності, що вимагає повної напруги сил і здібностей. Ініціативна у пошуку сфер застосування своєї енергії. Здатна довго і продуктивно займатися справою, не відчуваючи втоми. Жага діяльності підштовхує до роботи навіть під час відпочинку. Наполеглива у досягненні цілей і у пошуку шляхів подолання перешкод. *Середні значення*: людина вибіркова у проявах активності, не уникає напруженої роботи, однак власна ініціатива у пошуку сфер застосування своїх здібностей не досить висока. Може відносно довго зберігати працездатність, особливо у тих випадках, які зачіпають особисті інтереси. Після виснажливої, монотонної роботи потрібен тривалий відпочинок для відновлення сил. *Низькі значення*: пасивність, знижений життєвий тонус. Сфери діяльності обмежені, прагнення до фізичної та розумової діяльності виражене слабо. Може бути нездатність швидко включитися в роботу і довго зберігати високий темп. В ускладнених умовах надійність роботи знижується. При перешкодах може відмовитися як від їх подолання, так і від досягнення поставленої мети. Повільно відновлює працездатність після напруженої праці.

Показник *SEr* — соціальна ергічність. Відображає рівень потреби в соціальних контактах, засвідчує спрямованість на засвоєння соціальних форм діяльності, прагнення бути лідером, вказує на компанійськість, на залучення до соціальної діяльності.

Показник *L* — пластичність. Це показник ступеня легкості або труднощів переключення з одного предмета на інший, швидкого переходу з одних способів мислення на інші в процесі взаємодії з предметним середовищем, прагнення до різноманітних форм предметної діяльності.

Показник *SL* — соціальна пластичність. Допомогає з'ясувати ступінь легкості чи труднощі переключення уваги в процесі спілкування з однієї людини на іншу, нахил до різноманітних комунікативних програм і до готових форм соціального контакту.

Показник T — темп. Виявляє швидкісні особливості людини. Вказує на швидкість виконання окремих операцій, на швидкість моторно-рухових актів під час виконання предметної діяльності.

Показник CT — соціальний темп. За його допомогою можна з'ясувати швидкісні характеристики мовнорухових актів у процесі спілкування.

Показник Em — емоційність. Застосовується для з'ясування емоційної чутливості до розбіжностей між запланованим, жаданим та результатами реальної предметної дії, тобто чутливості до невдач у роботі.

Показник CEm — соціальна емоційність. Питання, що відповідають соціальній емоційності, стосуються емоційної чутливості у комунікативній сфері: чутливості до невдач у спілкуванні, до оцінок оточуючих людей.

Показник контролю соціальної бажаності K — це показник щирості відповідей. Відповіді, які збігаються, характеризують ступінь викривлення тим, хто відповідає, інформації про себе. Чим більший показник, тим менше щирості, та чим він менший, тим більш достовірними є інші показники темпераменту. Вважається, що відповідаючий був щирим і чесним з собою, якщо K не перевищує 5.

Рівень кожної властивості досліджуваного темпераменту оцінюється окремо. При цьому якщо той чи інший показник має величину в межах 0—3, то це свідчить про низький рівень, якщо 4-8 — про середній, якщо 9-12 — про високий.

Дослідження властивостей темпераменту може бути уточнюючим засобом, коли виникли сумніви в діагностиці типу темпераменту за допомогою інших методик.